

Sorin Manesă-Burloiu.

Spirit ludic și artist al lemnului

Prezentarea activității unui meșteșugar implică aprecierea acestuia și a valorilor sale profesionale drept reperi de bune practici. Scopul acestei lucrări este de a contura în cheie etnologică portretul sculptorului în lemn Sorin Manesă-Burloiu, pe baza unui interviu audio structurat în raport cu fișa-tip de meșteșugar. Pentru valorificarea acestei cercetări, intenționez să expun cum talentul unui spirit ludic și artist al lemnului filtrează într-o manieră modernă trăirile sale de-o viață, pe de-o parte, iar pe de altă parte semiotica, cunoștințele și tehnicile de prelucrare și sculptare a lemnului.

Sorin Manesă-Burloiu este unul dintre artiștii brașoveni contemporani, a cărui ingeniozitate în execuție confirmă o utilizare a nenumărate esențe lemnoase autohtone și exotice, o foarte bună cunoaștere a caracteristicilor materiei prime (soliditate, rezistență, elasticitate, culoare etc.) și o diversitate de metode și tehnici folosite în prelucrarea lemnului. Ceea ce este firesc, având în vedere gândirea creatoare a unui inginer absolvent al Universității Transilvania, Facultatea de Autovehicule Rutiere, Secția Motoare, devenit, ulterior

Sculptorii în lemn Sorin și Zina Manesă-Burloiu – 2024.

anului 2006, antreprenor cultural și manager al magazinului online „Manesa Wood Art”¹.

Creațiile sale genuine au rădăcini profunde în iubirea împărtășită în familie: „Zina (Burloiu - n.a.) a fost fascinată de sculptura în lemn. Eu m-am îndrăgostit de Zina și Zina de mine. Din această cauză m-am îndrăgostit de ce făcea Zina și de ce făcea dl. Purcărea. Și așa am reînceput să iubesc lemnul. Eu, un inginer pasionat de raliuri, de mașini și motoare, am reînceput să iubesc lemnul. Apoi, umblând după lemne prin pădure - aici aproape, prin Scheii Brașovului - cu Zina, am reînceput să învăț majoritatea copacilor care există la noi în țară după frunză, după scoarță. Și am aprofundat tot mai mult. Lumea admira ceea ce noi lucram. Și ne-am îndrăgostit tot mai mult de acest segment de prelucrare și sculptare a lemnului”².

„Au luat-o amândoi de la lingură”³ consemna dr. Corina Mihăescu, în 2011, când „de la o vreme, Zina a început să

¹ Vezi „Manesa Wood Art” - www.manesawoodart.com

² Inf. Sorin Manesă-Burloiu, din Brașov, 60 de ani, interviu de dr. Anamaria Stănescu, 29 ianuarie 2024.

³ Mihăescu, Corina (2011): „Lingura de lemn - de la meșteșug la artă”, în „Buletin informativ”, Anul XX, nr. 2 (225), februarie 2011, CNCPCT, București, p. 23.

vorbească la plural"⁴. Pentru Sorin și Zina Manesă-Burloiu „lingura nu a însemnat numai simbolul intrării în viața de cuplu, ci, în cazul Zinei, continuarea unei pasiuni, precum și deschiderea unui drum nou pentru Sorin"⁵. „Lingura” a unit două vieți, două perspective artistice, două universuri lăuntrice creative. Și, peste ani, i-a plasat ca repere pe harta meșteșugurilor artistice tradiționale din România⁶, fiind incluși în baza de date online a Institutului Național al Patrimoniului „Repertoriul meșterilor și practicilor tradiționale”, dar, mai ales, printre artiștii de top din Europa, America de Nord, Japonia și Noua Zeelandă⁷.

După anul 1990, pe „drumul lemnului”, cei doi ingineri angajați la Uzina de Autocamioane „Steagul Roșu” din Brașov au fost călăuziți de unchiul Zinei Burloiu - renumitul meșteșugar din Scheii Brașovului, căruia, în anul 2013, Ministerului Culturii i-a acordat titlul onorific de „Tezaur Uman Viu” - Nicolae Purcărea. Monografia consacrată de dr. Corina Mihăescu lui Nicolae Purcărea⁸ așterne în pagină istoria, arta, povestea vieții sculptorului tradițional în lemn și a urmașilor acestuia, ce se autodefinia, în câteva cuvinte, astfel: „șlefuire, perseverență, căutare, învățare, tradiție, artă

populară autentică”⁹.

Acest tezaur de valori culturale și tehnici de lucru deprinse de-a lungul anilor, în atelierul și casa maestrului de pe strada Pe Tocile nr. 15, au fost îmbogățite permanent și transmise mai departe de Sorin și Zina Manesă-Burloiu, prin intermediul atelierelor de lucru pentru copii, al taberelor de creație populară etc.: „Am devenit ucenici și, cu foarte mare entuziasm, am dus mai departe sculptura în lemn. Dl. Purcărea, explicându-ne destul de mult despre arta tradițională populară, ne-a arătat (practic - n.a.), ne-a îndrumat. Avea albume. (...) Și noi am început să ne facem singuri - mai ales Zina - instrumente - din oțel la început - pentru sculptură. (...) Ucenicia e folositoare, dacă ești pasionat de domeniu. Dacă nu, se pierde. (...) Doar dacă faci ce-ți place, ajungi să performezi. (...) Am început cu lingurile. Și după aceea, alte obiecte de uz gospodăresc: sărărițe, zaharnițe, lingurare, blidare, diverse boluri, căuce, căuce legate cu lanț. Și așa, încet-încet, am început să ne lărgim baza noastră de produse pe care le realizăm. Am realizat și obiecte de cult, pentru că dl. Purcărea era pasionat de tot felul de troițe. Piese de mobilier am făcut în mod restrâns. (...) Zina a locuit împreună cu dl. Purcărea. Și la un moment dat, după câțiva ani, am reușit și ne-am mutat împreună, aproape de dl. Purcărea. Și nu am mai avut un spațiu dedicat. La dl. Purcărea lucram, în beciul lui, unde aveam două utilaje: un circular și un bazic. Și într-o mică terasă a casei lui. E o casă

mică, dar plină de căldură... Și frumoasă!”¹⁰.

Prin urmare, str. Pe Tocile din Brașov continuă să fie o emblemă pentru aceia care se încumetă pe „drumul lemnului”, datorită atelierului de sculptură Manesă-Burloiu de la nr. 156. Și mai ales, grație Zinei Manesă-Burloiu, despre care Nicolae Purcărea mărturisește monografic din pragul porții celeilalte lumi, și nu cel al porții casei sculptate cu propriile mâini: „prin rafinamentul său, Zina și-a depășit maestrul”¹¹. Ceea ce este posibil, și datorită faptului că Zina Burloiu a fost atrasă de creștăturile în lemn din copilărie, pe când, în joc, făcea incizii în scoarța copacilor. Permanent a căutat până la limita cea mai înaltă a perfecțiunii să înțeleagă sensul și rostul esenței lemnului. S-a născut în Provița de Jos, lângă Câmpina, jud. Prahova și „a avut practică în sculptarea lemnului, trăind la țară și fiind aproape de mediul acesta”¹². Astăzi, este o cunoscătoare de excepție a formelor, a ornamentelor și a semnificațiilor lemnului, lingura sa definindu-se prin eleganța formei, prin curățenia și finețea tăieturilor executate cu meticulozitate și cu răbdare. Creațiile sale fac parte din colecții prestigioase din întreaga lume, precum: Fuller Craft Museum din Brockton, Center for Art in Wood din

⁴ Mihăescu, Corina, *Idem*, p. 28.

⁵ *Ibidem*, p. 23.

⁶ Vezi „Repertoriul meșterilor și practicilor tradiționale” - www.repertoriulmesterilor.patrimoni.ro.

⁷ Mihăescu, Corina (2013): „Memoria lemnului. O viață de om - Nicolae Purcărea”, Colecția „Carte de Meșter”, Editura „ASTRA Museum”, Sibiu, p. 68.

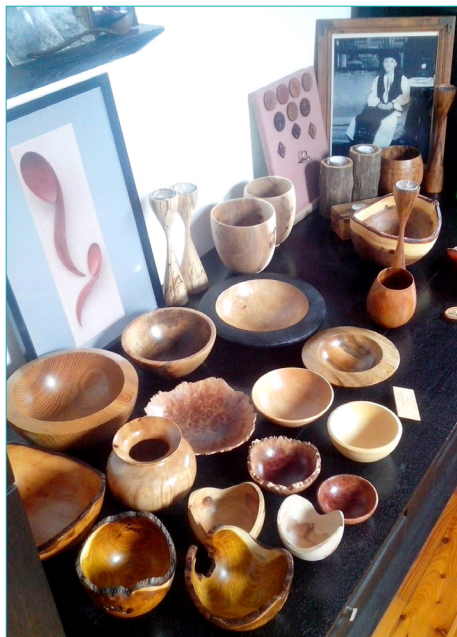
⁸ *Idem*.

⁹ Mihăescu, Corina (2012): „Despre lemnul artistic în România”, în „Buletin informativ”, Anul XX, nr. 4 (239), aprilie, CNCPT, București, p. 28.

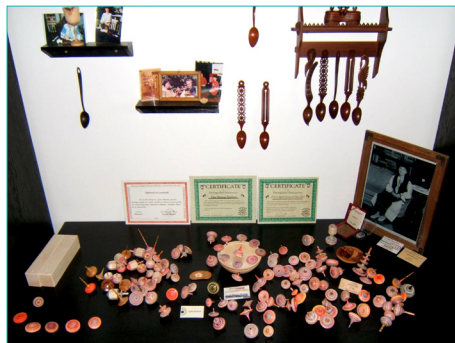
¹⁰ Inf. Sorin Manesă-Burloiu, din Brașov, 60 de ani, interviu de dr. Anamaria Stănescu, 29 ianuarie 2024.

¹¹ Mihăescu, Corina (2013): „Memoria lemnului. O viață de om - Nicolae Purcărea”, Colecția „Carte de Meșter”, Editura „ASTRA Museum”, Sibiu, Motto la capitolul „Urmașii” p. 66.

¹² Inf. Sorin Manesă-Burloiu, din Brașov, 60 de ani, interviu de dr. Anamaria Stănescu, 29 ianuarie 2024.

Sculpturi în lemn de uz gospodăresc.

„Drumul lemnului” - de la ucenic la sculptor în lemn.

Motivul ornamental dinte de lup și spirala.

Sorin și Zina Manesă-Burloiu. Târg de Mărțișoare la MNȚR – 2024.

Titirez tradițional realizat de Sorin Burloiu.

Târgul creatorilor populari la Muzeul ASTRA, 2020.

Târgul creatorilor populari la Muzeul ASTRA, 2020.

Târgul de Moș Nicolae, MNȚR – 2019.

Philadelphia, Peabody Essex Museum din Salem, Museum of Contemporary Art din Berlin, The Bresler collection și The Kochman collection din Washington, The Stevens Collection din Connecticut, The Seltzer Collection din Philadelphia, The Pi Collection din San Jose și The Balosin Collection din București.

Prin acest studiu - după 11 ani de la publicarea monografiei închinată lui Nicolae Purcărea - parcurg „drumul lemnului” pe urmele „înscrise în carte” de dr. Corina Mihăescu. Cu ajutorul mărturisirilor lui Sorin Manesă-Burloiu, continui să consemnez „povestea vieții” ucenicilor. Având în vedere numeroasele sale participări la târgurile regionale și naționale de produse meșteșugărești, Sorin Manesă-Burloiu este un sculptor în lemn recunoscut de comunitatea meșterilor populari și de cea a specialiștilor din domeniul artei populare. Totodată, are un succes deosebit în fața publicului internațional. Mulțumită Zinei Manesă-Burloiu, a moștenit, a păstrat și a exercitat tehnicile de lucru învățate de la Nicolae Purcărea. Este un creator de elemente vii de patrimoniu cultural și un practicant activ al sculpturii în lemn.

O bună perioadă, în timpul liber, Sorin Manesă i-a fost sprijin Zinei Burloiu la pregătirea lemnului pentru sculptat. Și astfel, munca grea de tăiere, fasonare, cojire, uscare, depozitare și segmentare a lemnului, l-a inițiat treptat în descifrarea tainelor sculpturii: „Zina compunea designul. Zina stabilea obiectele pe care le face. (...) Zina a studiat foarte mult și despre arta populară.

A făcut și Școala Populară de Arte, secția Sculptură. (...) Zina, în permanență, încearcă să fie cea mai bună în tot ceea ce face. (...) A fost la multe concursuri, lucrările ei au fost premiate. (...) Și, ulterior anului 1997, fiind atât de apreciată în ceea ce făcea și datorită calităților ei, Zina a fost invitată în mod permanent (în străinătate - n.a.). A făcut workshopuri despre sculptură și arta tradițională populară românească. În martie 2000, și-a dat demisia și a plecat în SUA. (...) Din 2006, am renunțat și eu la orice job și am lucrat alături de Zina, pentru că se descurca greu, în sensul că apăruseră expoziții în Olanda, expoziții în Suedia... M-am alăturat ei în totalitate. (...) Dar, la un moment dat, o încurcam cu prea multe lucrări. Iar ea nu făcea față, pentru că sculptura nu se face foarte-foarte repede. Plus că lingurile ei (...) le sculptează ea. Eu nu puteam doar să produc pentru ea, iar ea doar să sculpteze. (...) Și atunci am început să lucrez pe strung de lemn, și am început să fac boluri. Iar în timp a existat o evoluție a lucrărilor noastre. (...) Inclusiv datorită influenței Zinei, am încercat și eu să fiu cel mai bun în ceea ce fac. Și în fiecare zi încerc să perfecționez ceea ce lucrez”¹³. Astfel, pentru Sorin Manesă-Burloiu inițierea în prelucrarea artistică a lemnului s-a realizat în cadrul breslei, de la maestru la ucenic și în sânul naturii și-al familiei, de la căldura lemnului la inima artistului. Toate au fost rânduite la timpul și la locul lor.

În prezent, Sorin Manesă-Burloiu transformă lemnul în obiecte de uz gospodăresc (găvane, boluri, castroane etc.), în jucării

(titireze și yo-yo-uri), în suporturi pentru lumânări și în pandantive. Totodată, dă viață și unor medalioane din marmură, pe care aplică, prin straturi succesive din lac, flori presate. Însă, obiectele sale definitorii sunt bolurile și titirezele din lemn, obiecte de artă contemporană inspirate din sculptura tradițională românească și aflate sub influența artiștilor internaționali.

Dedicarea întregii energii creatoare lemnului de către Sorin Manesă-Burloiu se datorează faptului că acesta s-a apropiat sufletește de lemn, mai întâi, grație părinților săi, Vilson și Elisabeta Manesă: „Am fost pasionat de mic atât de lemn, cât și de mașinuțe și autoturisme. (...) Eu sunt născut în Târgul Mureș. A existat influența familiei, pentru că mama a lucrat la ILFOR SA, care era o secție a Fabricii de Mobila 23 august de la Târgu Mureș. A fost o fabrică de renume, care în timpul comunismului a făcut foarte multe piese pentru export în Germania. Și acolo m-am familiarizat eu cu obiecte frumoase din lemn. (...) Datorită mamei, mi-a fost foarte familiar lucrul în lemn.”¹⁴.

În copilărie, prima pasiune a lui Sorin Manesă au fost mașinuțele din lemn: „Nu mi le făceam singur. Îmi plăcea să mi se facă cadou. Și să mă joc cu ele în condiții de noroi și nisip, până se strică. Le desfăceam pe toate, ca să văd ce este în interiorul lor. (...) Apoi, am avut o surpriză extraordinară: tată meu era pasionat și el de mașini! Și repara mașini. Și văzându-mă atât de îndrăgostit de mașini, făcea eforturi extraordinare. Astfel încât, de la tricicleta de copil de 2-3 ani am trecut la

¹³ *Idem.*

¹⁴ *Ibidem.*

Târgul de Moș Nicolae la MNȚR, 2019.

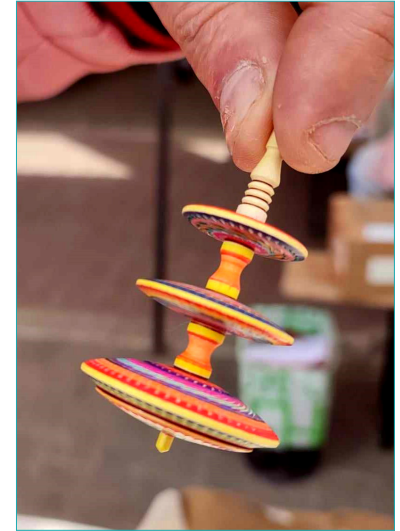
Atelier practic de sculptură în lemn, 2015.

Titirez dublu – inventat de Sorin Manesă.

Titirez cvadruplu – inventat de Sorin Manesă.

Titirez triplu – inventat de Sorin Manesă.

Pictarea titirezului în culori vivante.

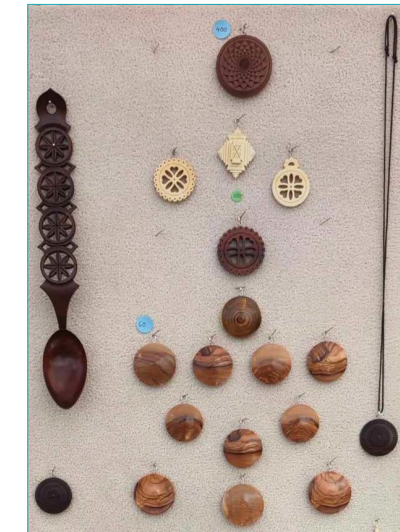
Instrumente de lucru.

Instrumente de lucru.

Tipuri de titireze sculptate de Sorin Manesă.

Pandantive din lemn.

mașinuțe de lungimea de aproximativ de 1 m jumătate, cu pedale, construite din lemn, cu mici mecanisme din metal. Și le conduceam prin curte pe 3 sau 4 roți. (...) Așa ceva nu mai există în ziua de azi! (...) Relația mea cu tatăl meu a fost una extraordinară. Și din această cauză, pasiunea aceasta o împărțeam împreună.”¹⁵.

Spiritul ludic al lui Sorin Manesă a început să se dezvolte creativ din ce în ce mai mult după vârsta de 4-5 ani. Sub atenta supraveghere a tatălui său, a descoperit cum să-și facă jucării și regulile de joc: „Tata era pasionat și de pescuit. Și o dată pe săptămână, duminică dimineața, mergeam cu el la pescuit. Iar în trusa de pescuit era nelipsit un briceag foarte bun. Eu eram atent și la pescuit, dar luam briceagul și mă jucam cu el. Și așa am început să fac fluieri din lemn de soc. M-a învățat tata. (...) Și așa m-am îndeletnicit de la cea mai fragedă vârstă cu briceagul. De asemenea, aruncam cu briceagul în trunchiuri de lemn ca să se înfigă. (...) După aceea, am învățat să fac din alun (arc - n.a.). Alunul este un lemn elastic, subțire, cu fibră uniformă și densă. De exemplu, tăiam o bucată de alun cam de un metru, îi făceam două creștături la capete, arcuam și legam de capete o sfoară. Și făceam arc din lemnul de alun. Era un arc de jucărie, însă era destul de serios, pentru că îi făceam și săgeți. Săgețile le făceam din trestie subțire, tare. Sau se puteau face din nuielușe de lemn. Și la aceste săgeți puteai pune un cui în vârf, și puteai să tragi cu ele după iepuri.”¹⁶.

¹⁵ *Ibidem.*

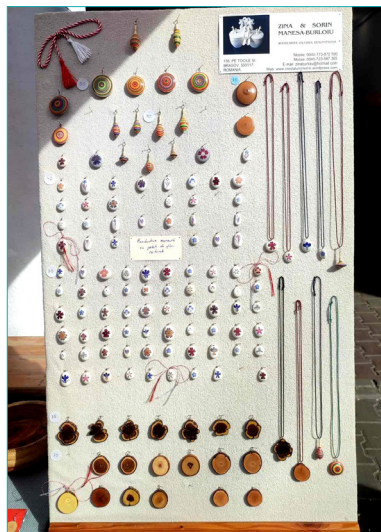
¹⁶ *Ibidem.*

După clasa a IV-a, pentru Sorin Manesă plăcerea transformării lemnului în avioane autopropulsoare și planoare a devenit o preocupare de importanță competitivă: „Am mers de mic la Casa Pionerilor din Târgu Mureș. (...) Și am început să construiesc aeromodele. (...) Timp de vreo 5 ani am construit avioane. (...) Dar nu erau chiar de jucărie. Erau avioane cu complexitate mare, cu dimensiuni de 1 metru jumătate anvergura aripilor și lungimea de 1 metru jumătate spre 2 m. Deci, pentru un copil de 10-12 ani era o chestie interesantă. Le construiam de la început până la sfârșit. Le construiam fuzelajul. Construiam aripi. Aripile aveau structură de rezistență. Erau făcute din baghete din lemn. Lemnul ni-l furniza Casa Pionerilor. (...) Și peste această structură pe care o făceam din lemn, lipeam o hârtie specială, ca de mătase. „Hârtie japoneză” se numea și era lăcuită. (...) Acest avion se numea autopropulsor. Și putea să zboare, în funcție de cât de bine era echilibrat, între 10 minute și jumătate de oră pe cer. (...) Concursurile se făceau periodic. (...) Concursurile le făceam pe aeroportul din Târgu Mureș pentru antrenament de planorism și parașutism. Pe acest aeroport se organizau concursurile anuale. Și timp de 3 ani la rând am fost pe locul I la aeromodele pe județ. Iar acest loc întâi era răsplătit cu o tabără de două săptămâni, care se ținea în jud. Sibiu, undeva aproape de Săliște. Și acolo avea loc concursul național. Și am avut bucuria ca într-un an să fiu și campion național, în anul 1976. (...) Avioanele planoare erau lansate cu o sfoară lungă de cca. 100 m. Cineva ținea firul și alerga. Și eu

țineam planorul. Și în planor aveam plumb pentru echilibru. Fuzelajul era gol. Planorul era ridicat în aer, la lungimea firului. După care aveam un cârlig și, când ajungea sus pe cer, în poziție verticală, cârligul se auto-desfăcea. Și avionul plana. Alergam kilometri ca să-l recuperez. (...) Și autopropulsorul avea fuzelajul gol. Puneam fire din cauciuc natural elastice. Avea elice. Învârteam elicea cu mâna, astfel încât toate firele de cauciuc se torsionau. Când se elibera elicea, acționa avionul. Așa că acest avion îl lansam direct din mână. Deasupra capului se ridica în văzduh nestingherit. Trebuia puțin dezzechilibrat, pus pe o parte, pentru a face arcuri mari. Dacă ar fi fost perfect echilibrat, mergea doar înainte kilometri și puteai să-l pierzi.”¹⁷.

În casa bunicii din Ungheni, dexteritatea ludică a realizării de obiecte băiețești pentru joc s-a manifestat fericit prin datul la vale în căruț din plăci de lemn și prin întrecerile de tras cu praștia. Jocurile de vertij și de competiție ale copilăriei lui Sorin Manesă sunt încă vii în amintirea sa: „Am făcut și căruț din plăci de lemn. Puneam o axă în față și o axă în spate. Axa din față a căruțului era mobilă, pe un singur cui la mijloc. Și în loc de roți, avem rulmenți. (...) Îmi dădeam drumul pe suprafețe de asfalt cu plan înclinat. Și trăgeam de sfoară stânga-dreapta în loc de volan. Și așa dădeam direcția. (...) Praștia o făceam direct din creangă de lemn din tulpină principală cu două crengi care formau un V. Și o făceam tot cu cauciuc elastic. Și unde puneam piatra era un petic de piele. Era un joc între băieți. Ne întreceam. Trăgeam după

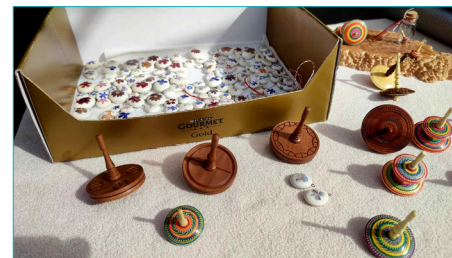
¹⁷ *Ibidem.*

Pandante din lemn și din marmură.

Titirez din lemn de prun, „4 săruturi”.

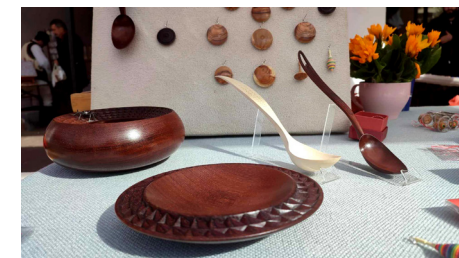
Titireze din lemn de prun și păr, inspirați de arta lui C-tin Brâncuși.

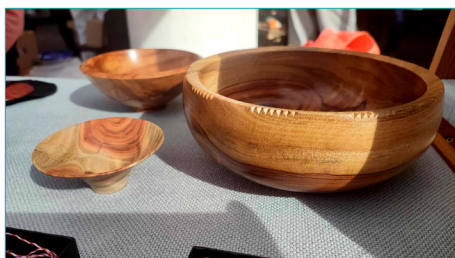
Pandante din marmură.

Titirez – giroscop.

Linguri și vase sculptate în lemn de Zina Burloiu.

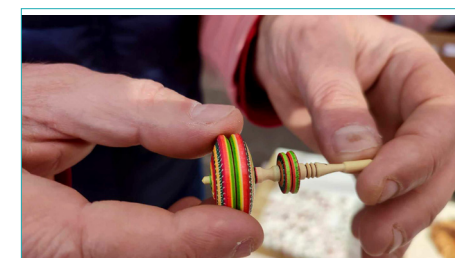
Vase din lemn sculptate de Sorin Manesă.

Pandante din marmură.

Mărțișoare.

Titirez pregătit de lansare în vertijul ludic.

Titirez-giroscop în vertijul ludic.

Titirez-fus în vertijul ludic.

Titirez-clasic în vertijul ludic.

Titirez-dublu în vertijul ludic.

păsări.”¹⁸.

Așadar, nu este de mirare bucuria artistului adult de a sculpta și de a picta titireze din lemn. Acestea sunt jucării tradiționale simple, specifice multor culturi orale ale lumii. Se mai numesc sfârleze sau prâsnele. Sunt obiecte rigide din lemn, cu simetrie în rotație și cu un vârf ascuțit al axului, care intră în contact cu o suprafață plană. Lansarea titirezului este imprimată fie cu două degete, fie cu ajutorul unei sfiori. Au dimensiuni mici. Funcționase asemenea giroscopului, pe baza conservării impulsului unghiular la învârtirea în jurul propriei axe.

Scopul jocului de vertij este ca rotirea rapidă în jurul axei verticale în echilibru a titirezului și voia bună să fie cât mai îndelungate. Mai exact, jocul cu titirezul are miza în sine. Totodată, partenerii de joc se pot întrece pentru a vedea cine reușește să țină cel mai mult timp titirezul în mișcare. Este o manieră distractivă de a dobândi cunoștințe elementare de fizică și de a amplifica finețea dexterității.

Bucuria radiată generează popularitatea neîntreruptă a titirezului. Astfel, Muzeul de Titireze și Yo-yo din Burlington, Wisconsin, SUA a inițiat pe 9 octombrie Ziua Internațională a Titirezului pentru a sărbători posibilitatea de a fi „în fluxul fericirii”¹⁹ prin jocul titirezului și pentru a (re)aminti oamenilor că, în esență, universul conține un amalgam de „titireze”.

Printre cele mai distinse titireze actuale - identificate pe piața târgurilor de produse

meșteșugărești din România - jucăriile cinetice lucrate de Sorin Manesă-Burloiu sunt fascinante. Scoase la iveală pentru prima dată în Ur și menționate literar mai întâi în „Iliada”, titirezele încă fac obiectul fericirii oamenilor jucăuși din întreaga lume, așa cum se întâmplă și în cazul de față: „Titirezul l-am făcut prima dată găurind monede de 1 leu cu bormașina, la tata în garaj. După aceea ciopleam un ax din lemn. Și acela a fost primul titirez... Tata mai repara câteodată un ceas vechi. Și îi mai rămâneau mecanisme. Aveau formă de titirez acele roți zimțate de ceas. Și mă jucam cu ele, fiind pasionat de titirezi...”²⁰.

Motivația de a sculpta titireze din lemn a venit după anul 1990. La un târg organizat de Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” i-a fost remarcată calitatea sculpturilor în lemn de niște persoane din Japonia, care i-au dăruit un titirez în semn de apreciere: „Așa mi-a revenit ideea de a crea titireze. Dar și din necesitatea de a face niște lucrări mărunte, pe lângă bolurile pe care le realizam pe strung. Având strungul la îndemână am început să lucrez și titireze din rebuturile din lemnele prețioase. Cred că aveam în casă peste 65 de esențe de lemn strânse de-a lungul timpului, colecționate sau primite la schimb de la alți meșteri ori cumpărate de pe ici-acolo. (...) Nu-ți permiți să arunci resturile de lemn. Le-am folosit pentru titireze. Inclusiv pentru pandantive.”²¹.

Materia primă din care sunt lucrate

titirezele variază de la cea nobilă autohtonă (păr, prun, fag, nuc etc.) până la cea exotică (cocobolo, portocal, măslin etc.) ori foarte rară, ceea ce influențează calitatea superioară a obiectelor sculptate: „Atât prunul, cât și părul permit un finisaj mai de calitate, mai frumos. Au o finețe mătăsoasă. Folosim esențele românești pentru obiectele cu iz tradițional. (...) Pentru obiecte de artă contemporană folosim esențe deosebite, esențe rare.”²². Dincolo de specia și esența lemnului, Sorin Manesă-Burloiu cunoaște temeinic tehnicile de lucru: strunjirea pe strung de lemn, incizarea și decorarea cu ajutorul dălților și cuțitelor, traforarea și șlefuirea lemnului. Pentru finisare, folosește șmirghel de lemn sau de sticlă.

Sorin Manesă-Burloiu execută titirezele din esențe lemnoase dense, ca să aibă greutate pe secțiuni mici: „Dacă lemnul este ușor, titirezul nu are inerție în momentul în care-l învârti. Devine neinteresant, deoarece se învârte puțin.”²³. Lemnul potrivit este ales în structura trunchiului de lemn: „Trebuie să alegi structura lemnului cu densitatea cât mai fermă și cu inelele de creștere cam de aceeași mărime, deoarece, altfel, când îl strunjești, titirezul iese dezechilibrat și nu se învârte.”²⁴.

Cu proporțiile dintre discuri și axul titirezului, sculptorul în lemn se joacă creativ mult. Dacă discul este greu, coada trebuie să fie înaltă și subțire, „deoarece cu cât te înalți mai mult cu greutatea deasupra suprafeței

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Csikszentmihalyi, Mihaly (2015): „Flux. Psihologia fericirii”, Ed. Publica, București.

²⁰ Inf. Sorin Manesă-Burloiu, din Brașov, 60 de ani, interviu de dr. Anamaria Stănescu, 29 ianuarie 2024.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

de joc, cu atât influențează echilibrul.” Astfel, am constatat o mare varietate tipologică a titirezilor: „Sunt neostoit din acest punct de vedere. (...) De câte ori mă apuc să lucrez, și în timp ce lucrez, gândesc creativ. Ceva din lăuntru meu mă mișcă, și, în general, nu mă lasă să lucrez același tip de obiect. (...) Am făcut o mulțime de forme, pe care le dezvolt câte un pic, pe măsură ce lucrez. Pot să spun că am creat peste 100 de modele. Nu le-am ținut evidența, dar cu siguranță am realizat peste 100 de modele de titireze.”²⁵. Dintre acestea, se evidențiază: titirezul de tip fuior, titirezul finger top, titirezul magic, titirezul T-totum cu șase sau opt fețe, titirezul trompo lansat de sfoară, sfârleaza sau jucăria clasică, titirezul dublu, triplu, cvadruplu etc.

Titirezele create de Sorin Manesă-Burloiu se diferențiază prin multitudinea formelor, diversitatea materialelor din care sunt făcute, prin numărul de discuri avute. De asemenea, face titireze clasice și, totodată, compune titireze inedite cu forme inovative, cum sunt cele duble sau triple: „Titirezul dublu este creația mea în lume. Titirezul triplu este creația mea, nu l-a mai făcut nimeni. (...) Cel mai mare cred că l-am făcut cu șapte etaje. L-am vândut în Olanda, la o expoziție (...) Avea diametrul discului cel mai de jos cam de 10 cm, înălțimea de 25 cm.”²⁶.

Neașe sunt titirezele care au coadă și discul mai mare, ce se învârt din două degete (degetul mare și arătătorul), pe suprafețe plane, de la stânga la dreapta, de către cei pasionați de vertijul ludic. Sfârlezele sunt

similare prâsnelor de la fusul de tors lâna, care practic au formă tot de titirez. Scopul acestora este de a opri lâna, la baza fusului. Astfel, copiii se puteau juca în perioada pre-industrială inclusiv cu fusul de tors, pe post de titirez: „Fiind mare, având o înălțime de aproximativ 20 cm, te joci cu el ca și cu un titirez, decât că-l învârți cu palmele. Nu cu două degete, că e greu”²⁷.

O altă categorie este reprezentată creativ de titirezul magic. Este „magic” deoarece se pornește pe vârful și se dă peste cap singur, finalizând rotația pe coadă: „Fenomenul a fost descoperit cu mai bine de 100 de ani în urmă. Și este studiat în diverse universități. (...) L-am studiat și eu vreo 2 ani și cred, din ceea ce cunosc, că fac cei mai buni titirezi magici, în sensul că ai mei se învârt cel mai mult timp.”²⁸. Pentru a învârti titirezul pe coadă, nu pe vârful, trebuie folosită o tehnică diferită: „Învârtești mâna invers, cu titirezul deasupra. Îl învârți. Și retragi mâna de sub el.”²⁹.

Titirezul magic funcționează pe baza principiului fizic al concentrării masei într-un punct de mișcare de rotație. Ceea ce scoate în evidență materia care i-a plăcut cel mai mult în liceu lui Sorin Manesă-Burloiu - fizica: „Este vorba de eliberare de masă, de forța gravitațională și de concentrarea masei pe axa titirezului. Toate acestea determină titirezul să se dea peste cap.”³⁰.

Sorin Manesă-Burloiu realizează și titireze cu sfoară. Din punct de vedere tehnic acestea necesită mai mult atenție la manoperă. De asemenea, lansate în rotație cu ajutorul sforii sunt și titirezele „americane”, ce au formă de pară. Spre deosebire de restul titirezilor, acestea pot avea un cui în vârful, fiind destinate jocului în aer liber, pe asfalt ori în alte condiții.

Funcția ludică a titirezilor este înobilată ornamental de incizii cu motivul dintelui de lup și cel al spiralei. Printre cele mai simple și cele mai frecvente simboluri ale forței vitale, dintele de lup ne trimite cu gândul la vechii codrii, frați ai românilor³¹. Profundul element triumfiular, actualizează în „jocul vieții” chipul mitologic ambivalent al lupului de călăuză, de paznic ori de protector al inițierii, ilustrate de folclor în strânsă simbioză cu sânul naturii („darea pe geam” a copilului bolnav, cântecul zorilor, animal totem al războinicilor etc.). Desfășurată la infinit, spirala este metafora eternității vieții. Folosită de artist ca însemn al evoluției, aceasta este creată cu precădere pe titireze. Toate acestea sunt coordonate ale logicii simbolice specifice mentalului tradițional.

Pentru a compune un model, Sorin Manesă-Burloiu respectă cu chibzuință principiile decorative de bază ale sculpturii tradiționale în lemn. Întâlnim repetiția, motivul dintelui de lup fiind așezat unul în continuarea celuilalt. Pe multe titireze, într-o manieră simetrică, dintele de lup se află în alternanță cu spirala. Întotdeauna

³¹ Vulcănescu, Romulus (1972): „Coloana cerului”, Editura Academiei R.S.R., București, pp. 330-331.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

sunt așezate echidistant, în jurul axului central și radiază dinamic în jurul titirezilor. Artistul în lemn prioritizează forma înțeleasă ca utilitate și asociază menirea obiectului cu semnificațiile motivelor decorative. Din perspectivă cromatică, unele titireze păstrează culoarea naturală a lemnului. Spre exemplu, fibra tare și deosebit de frumoasă a simbolului primăverii și al purității, respectiv a prunului, are o culoare roșcat-cărămizie. După șlefuire, majoritatea titirezilor sunt crestate și pictate în culori vivante, atractive pentru copii.

Este probat clar faptul că Sorin Manesă-Burloiu prețuiește cunoștințele și tehnicile tradiționale specifice sculpturii în lemn și le pune în practică cu măiestrie. Totodată, își adaptează arta la principiile pieței de consum a secolului al XXI-lea. Astfel, valorifică titirezele - în târgurile naționale de produse meșteșugărești dedicate Mărțișorului - pe post de obiecte de podoabă și măștișoare. Prin urmare, titirezele se transformă din ludeme obiectuale³² în superbe simboluri ale jocului, în general, ce ar putea fi purtate ca măștișoare protectoare. Aceste excepții morfologice pot fi oricând anulate ușor, în măsura în care rațiunea comercială nu este dominantă la nivel funcțional, iar persoanele ce le primesc în dar, în perioada 1-9 martie, le identifică și le folosesc ca pe jucării cu șnur de măștișor.

În concluzie, pot spune că obiectele de artă desăvârșite în lemn de Sorin Manesă-Burloiu devoalează iubire față de lemn și familie, curiozitate, entuziasm, dăruire, răbdare, perseverență, înțelegere și respect pentru tainele acestui meșteșug, pricepere în execuția tehnică, migală lucrativă, bogăție creativă autentică și spirit ludic inovativ. Au funcție utilitară, ludică și decorativă. Se manifestă estetic și simbolic prin cunoștințe și practici ce sublimează lemnul. Obiecte de înaltă valoare, acestea combină într-o manieră unică rânduiala artei tradiționale cu principiile moderne ale creației artistice în lemn. Actualizează în memoria românilor peisajul etnografic și istoric specific arealului geografic românesc al civilizației lemnului din Mureș, Prahova și Brașov. Prin urmare, în cele două ateliere de lucru din Brașov, Sorin și Zina Manesă-Burloiu fac Rai din ce le-a dăruit Viața.

³² Evseev, Ivan (1994): „Jocurile de copii. Rădăcini mitico-ritualice”, Ed. Excelsior, Timișoara.

Bibliografie:

- Atkinson, Robert (2006): „Povestea vieții. Interviu”, Editura Polirom, Iași.
- Coman, Mihai (1986): „Mitologie populară românească”, Ed. Minerva, București.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (2015): „Flux. Psihologia fericirii”, Ed. Publica, București.
- Florescu, Ion Al. (1976): „Civilizația lemnului”, Editura Ceres, București.
- Evseev, Ivan (1994): „Jocurile de copii. Rădăcini mitico-ritualice”, Ed. Excelsior, Timișoara.
- lordache, Gh. (1996): „Ocupații tradiționale pe teritoriul României. Studiu etnologic”, Vol. III, București.
- Mihăescu, Corina (2013): „Memoria lemnului. O viață de om - Nicolae Purcărea”, Colecția „Carte de Meșter”, Editura „ASTRA Museum”, Sibiu.
- Mihăescu, Corina (2012): „Despre lemnul artistic în România”, în „Buletin informativ”, Anul XX, nr. 4 (239), aprilie, CNCPCT, București, pp. 25-29.
- Mihăescu, Corina (2011): „Lingura de lemn - de la meșteșug la arta”, în „Buletin informativ”, Anul XX, nr. 2 (225), februarie 2011, CNCPCT, București, pp. 23-30.
- Stoica, G. – Horșia, O. (2001): „Meșteșuguri artistice tradiționale”, Prefață de Paul Petrescu, Editura Enciclopedică, București.
- Vulcănescu, Romulus (1972): „Coloana cerului”, Editura Academiei R.S.R., București.

Dr. Anamaria STĂNESCU,
Consilier

Patrimoniul Imaterial și Cultură Tradițională - INP

Foto:

Fotografii de Anamaria Stănescu - cercetare de teren a Mărțișorului urban în târguri și piețe bucureștene, 26.02.2024.

Fotografiile realizate înainte de anul 2024 aparțin albumului personal al sculptorului în lemn Sorin Manesă-Burloiu din Brașov.